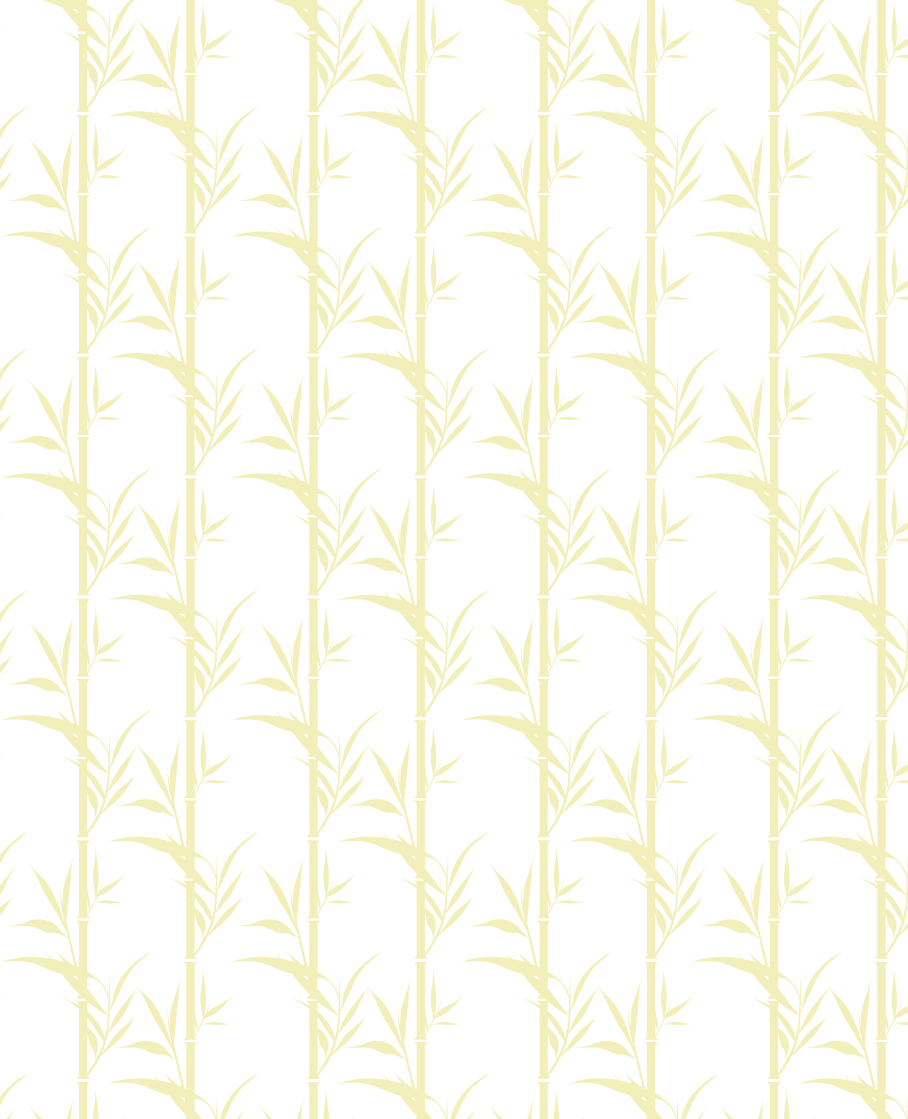

**Brieven
uit
Insulinde**

2019
Janine
Prins

In 2019 geselecteerd en bezorgd door Janine Prins.

Rond de voorlaatste eeuwwisseling schreef spoorwegbeambte en self-made fotograaf op Java Gerrit Adolfs, mijn overgrootvader, talloze brieven naar zijn familie in Nederland. Een fors aantal daarvan werd gebundeld, voorzien van door de auteur zelf gemaakte foto's. Twee banden, met op de voorkant de titel Brieven uit Insulinde, belandden na enige omzwervingen bij zijn kleindochter Julia Groen, die het me enkele jaren geleden, gewikkeld in een theedoek, deed toekomen.

De verzamelde brieven laten zich lezen als een kroniek van een periode uit het koloniale tijdperk, met enige afstand en gevoel voor humor geobserveerd. Ik maakte een compacte selectie uit het materiaal en liet die bewerken tot eigentijds Nederlands. Deze bloemlezing betreft naar schatting zo'n vijf procent van het origineel. Waarschijnlijk waren er ook meer brieven voor en na deze periode, maar die zijn niet gevonden. Bij de selectie heb ik mij beperkt tot kenmerkende passages over weerkerende thema's als familie, werk, maatschappelijke verhoudingen en observaties over het zo andere leven overzee. Mijn overgrootvader voelde lang voor Facebook en Instagram een zelfde soort drang om zijn belevenissen

BEELD Het Amsterdamse gezin Adolfs, met links de nog jonge Gerrit.

en politieke opvattingen mee te delen in emotionele teksten met zo mooi mogelijke plaatjes. Met precisie werden fotografische opnames, ook uit het dagelijks leven, in het schrijfschrift geplakt, soms met de uitdrukkelijke aansporing aan zijn moeder – die de brieven naar alle waarschijnlijkheid heeft laten inbinden – om een en ander aan vrienden en kennissen in Holland te laten zien.

Gerard Cornelis, roepnaam Gerrit, Adolfs (1871–1945) groeide op in hartje Amsterdam, in een milieu van kleine middenstanders, vermoedelijk van Duitse komaf. Zijn vader was naar verluidt laarzenmaker, zijn moeder had een winkel in garen en band en in de avonduren verdienden zij iets bij met het geven van dansles. Zoon Gerrit kon zijn draai echter niet vinden en zette in 1894 schep naar Nederlands-Indië, om daar zijn geluk te beproeven. Hij bleek een ambitieuze man, die in relatief korte tijd carrière maakte bij de Semarang-Joana Stoomtram Maatschappij (SJS) waar hij opklom van kaartjescontroleur tot haltechef en veel later vermoedelijk iets als rayon-directeur werd, in Surabaya. In zijn vrije tijd ontwikkelde hij zichzelf tot fotograaf, een vaardigheid die hij voortdurend wist te benutten voor de opbouw van zijn netwerk en spaarbankboekje. Hij liet zijn moeder waar nodig fotografische benodigdheden uit Holland opsturen, zette lokale vakmensen aan het werk en overtuigde zowel plaatselijke machthebbers als ‘de kleine man’ om voor zijn lens te poseren.

In zijn beschouwingen citeert Adolfs regelmatig met grote instemming de Nederlandse schrijver en bestuursambtenaar Multatuli (Eduard Douwes Dekker, 1820–1887) die in zijn roman *Max Havelaar, of De koffij-veilingen der Nederlandsche Handel-Maatschappij* (1860) misstanden in de koloniale verhoudingen aanklaagde. Tegelijkertijd maakte Adolfs zelf deel uit van het koloniale systeem, en spreekt hij over Javanen in termen die veel huidige lezers aanstootgevend zullen vinden.

In deze bewaard gebleven brieven refereert Adolfs bij herhaling aan Transvaal, waar zich op moment van schrijven een Tweede Boerenoorlog (1899–1902) gaat voltrekken. Adolfs vereenzelvigd zich gepassioneerd met de Nederlandstalige Boeren uit de Zuid-Afrikaanse Republiek en de Oranje-Vrijstaat, die het opnemen tegen het Britse Rijk in de strijd om Afrikaanse gebiedsdelen.

Speciale aandacht geeft Adolfs ook aan de positie van *sinjo's*, ginder geboren jongens van gemengde komaf, oftewel Indo-Europeanen, nu beter bekend als indo's of Indische Nederlanders. Het gaat om de grote groep mensen ‘van gemengd bloed’, die voortdurend worden onderscheiden van enerzijds autochtone Indonesiërs en anderzijds ‘volbloed blanke’ Nederlanders in de kolonie wonend, ook wel *Belanda's* of *totoks* genoemd. Zoals een aanzienlijk deel van de witte koloniale mannen trouwde Gerrit Adolfs met een Indische vrouw. Deze Henriëtte (Jet) Adolfs-Donkel komt zelf uit een lange afstammingslijn van witte Europese vaders en Aziatische moeders, die tot aan de VOC-tijd terug te traceren valt. Zij groeide op in Semarang waar haar vader als stalmeester voor een hotel werkte en er zelf twee paard-en-wagentjes voor personenvervoer op nahield. Zij zou Indonesische, Nederlandse en Chinese voorouders hebben gehad, sprak hoofdzakelijk Javaans en beschikte wel over de gemengde komaf, maar nog niet de juridische rechten van een Indo-Europeaan. De acht kinderen die Jet Donkel en Gerrit Adolfs uiteindelijk krijgen behoren wel tot de gemengdbloedigen met een Nederlands paspoort; de een wat lichter, de ander wat donkerder van tint – oftewel een gezin van zogeheten spekkoeckinderen.

De oudste, Gerard Pieter Adolfs (1898–1968) zal zich later ontpoppen tot een redelijk bekend geworden ‘mooi-Indië’ schilder. De oudste dochter, mijn grootmoeder Julia Jaarsma-Adolfs (1899–1975), wordt in de brieven aangeduid als oogappel Juultje, met opvallend theatrale kwaliteiten. Deze komen haar later goed van pas bij haar carrière: ze wordt de eerste in Nederlands-Indië geboren vrouwelijke strafpleiter, van gemengde komaf bovendien. Als ‘advocaat van kwaaië zaken’, voorvechtster van eigendomsrechten voor de Indo-Europeaan en met vele nevenfuncties als notabele in het voor- en naoorlogse Surabaya toont zij zich minstens zo ambitieus als haar vader. Zij zal op haar beurt een witte Nederlander huwen, een op Indisch landrecht gepromoveerde jurist, afkomstig uit Friesland. Hun belevenissen worden elders ontrafeld in het drie generaties Indische familiegeschiedenis omvattende project *Erfenis van stilte*.

Janine Prins
Jubbega-Schurega, augustus 2019

EEN UITGAVE VAN stichting docuprins © 2019

ISBN 9789082823158

TAALBEWERKING Paul Arts

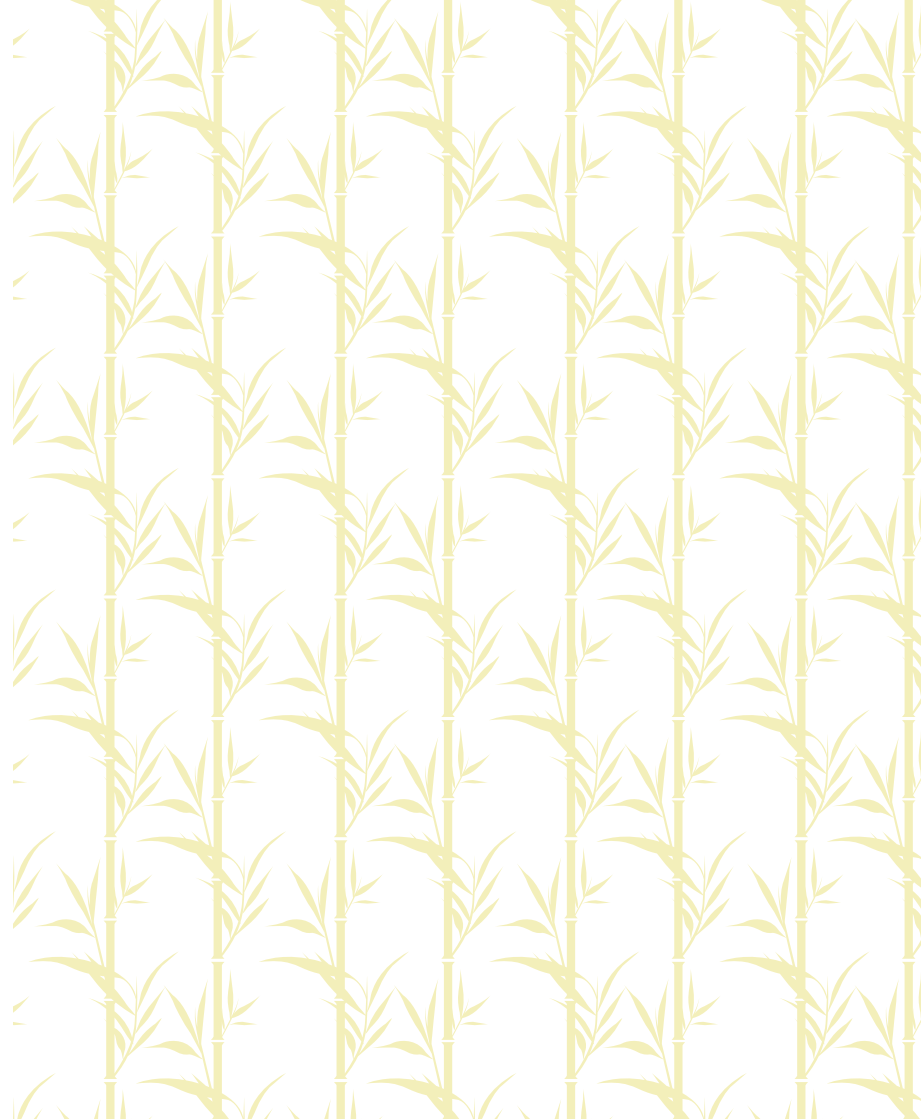
ONTWERP garage64.be

DRUKWERK Lenoirschuring

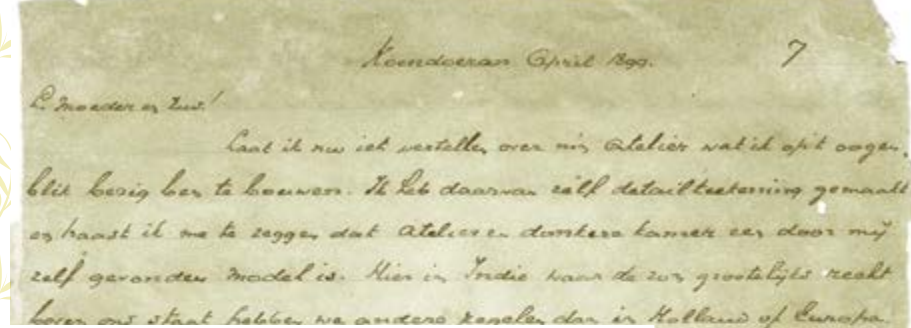
OPLAGE 500

INFO docuprins.org

Deze uitgave maakt deel uit van *Erfenis van stilte* een mixed-mediaproject van Janine Prins en is tot stand gekomen met ondersteuning van erven Jaarsma-Adolfs en de subsidieregeling Collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland (CEWIN).

Gerrit Adolfs, spoorwegbeambte en self-made fotograaf op Midden-Java,
stuurde rond 1900 brieven aan zijn familie in Amsterdam:
Facebook avant la lettre van een kritische koloniaal.

BRIEVEN uit INSULINDE

APRIL
1899

-
AUGUSTUS
1899

te meer heel prettig
niet raken besluten
en Marsdijkte gebou
te teunenlie en of
t nieuwe ateliceer klan
lijkes in alkare sit.
en meer bangzou
lies konit en neta
te zamen, is droef.
de reke, hiezof met at
gphier later vert van
en soms kunnen
verd en den conen

BRIEVEN uit INSULINDE

O, we hebben onze kinderen zo lief, moeder! Als m'n hart en hoofd nog lang sterk zijn, als ik ze zelf mag grootbrengen, liefst in de natuur zoals nu, met bomen, groen, Javanen, vogels en bloemen, dan zijn 't ware mensen als ze ouder zijn. Gerard en Juultje, beiden groeien als kool. Gerard praat al zo flink en goed; hij spreekt Nederlands, Maleis en Javaans.

Keendoeran April 1899.

7

L. Moeder en Zui!

Laat ik nu iets vertellen over mijn atelier wat ik op't oogje
blij bezig ben te bouwen. Ik heb daarvan reël detailtekening gemaakt
en haast ik me te zeggen dat atelier en donkere kamer een door mij
zelf gevonden model is. Hier in Indië waar de zon grootlichts recht
loeren ons staat hebben we anders regels dan in Holland of Europa.
Zoo is bijvoorbeeld mijn Noordlicht Smorgens om te meer heel prettig;
maar om 's avonds te werken hinderlijk. Hoewel ik nog niet zeker besloten
ben over de stand gelooft ik dat ik misschien reeds dan Noordlicht gebruik
kan zal zoo 't benecken kan't hout heb ik 2 Javaansche timmerlieden om op
't Oogenblik maken te Sirapper kan't dat.

Ik ben morgen mijn toestel waaktend en als dan het nieuwe atelier klaar
is met donkere kamer kunnen de planken komen.
't Heule van mijn bouwerij is dat alles zonder een spijker in elkaar zit.
By na alles past in elkaar en wordt met een bout en moer samengehouden.
ook de donkere kamer, die planken achter 't atelier komt en meteen
een verlengstuk vormt voor groepen optenemen. te samen is de oeff.
stand dan 2 9 meter, de breedte ongeveer 3 1/2.
't is dus klein maar ook makkelijk te transporteren. Ik reken hierop met al
les wat ik voor fotografie aanschaf om dat ik er misschien later werk van
maak.

Ik zit daar alle in de timmerlood zelf mee te doen en soms kunnen
die 2 ouderen leuk zitten, vertellen. 't Zyn twee bouwers en een camera

Ziehier dan 't ateliertje en de donkere kamer bijna gereed. Rechts de twee oude timmerlui, vooraan de oude *kakeh* die onze koelie is. De timmerman links is de man die de hele dag maar praat; de man rechts is de beste werkman. Op de achtergrond staat *kebon* met witkwast. De hele dag geven de bomen erachter schaduw zodat 't atelier van 's morgens tot 's avonds lekker koel is. 't Is er ook zo Europees daarbinnen. 't Is een allerliefst plekje grond.

Momenteel maak ik een statief voor vergrotingen naar kleine portretten. Dit wordt ook weer geheel van hout. De timmerlui werken nog steeds door en vooral één van hen is een tamelijk secuur werkende schrijnwerker die speciaal de mooie artikelen maakt. En het wordt voor mij zo lekker goedkoop, omdat zo'n Javaanse timmerman 15 gulden per maand verdient.

In ons district, in de gehele afdeling, heerst veeziekte, een van de hachelijkste zaken die de Javaan kan overkomen. Hier 'n koe en daar 'n karbouw, geit of schaap, overal een paar, waarvan men betrekkelijk

... is de man
... te het mar.
... verduistering
...
... heeft en een
... bent niet te
...
... Schou manje
... liels. Hij werd
... had te bouwen
... dat ze ook daar
... bracht hem
... naar het vrom
... 't verstemde
... h zag hoe Boe
... ind of zij en
... en hussel te
... ten met man
... ind laet alles
... larys die raite
... t se de afgeest
... willens de man
... en boe en sint of

... wel hij verzuipst geheel en al dat is "totale braand verduistering"

weinig hoort maar die velen onder de lokale bevolking tien jaren achteruit brengen. Hun karbouwen en *padi* zijn hun even lief als andere gedeelten van het gezin.

De Petroleum Maatschappij bezwijkt. Ook ik moest een derde van mijn traktement inbrengen en heb, met het oog op de omstandigheid dat ik buiten de Maatschappij meer kan verdienen, mijn ontslag als agent genomen. Arme aandeelhouders. Ik weet waar uw centjes gebleven zijn. Ik beklaag u allen oprecht maar o Nederlanders, "U geschiede naar uw woord". Vanuit Indië zijn de centjes in uw schatkist gevloeid, maar de duiten zullen, althans voor 'n deel, terugvloeien. Dankzij de Javaan bent u groot geworden en door hen zult u ook weer klein worden.

Ik ben op 't ogenblik met een driekwart levensgroot portret van een Chinees bezig dat er goed uitziet en wel zal voldoen. In het bijzonder wil ik ook Javanen fotograferen, voor een billijke prijs en netjes afwerken. Er zijn wel duizend keer zoveel Javanen als Chinezen en Europeanen.

Tegenwoordig neemt de bouw van atelier en donkere kamer m'n denken en doen in beslag. Vanbinnen is 't in natuurhout zoals ons eikenhout. Dit wordt dan geolied en gewreven. Als mijn mooie achtergronden komen en ik leg mijn échte smyrnatapijt neer, zal 't er rijk uitzien. Ik liet moeder Donkel bij een verkoping een smyrna kopen en kreeg het voor 20 gulden. 't Heeft ongetwijfeld 200 gulden gekost, maar de Indische mensen die haast nooit hun vloeren bedekken kennen er de waarde niet van.

weinig hoort maar die velen onder de lokale bevolking tien jaren achteruit brengen. Hun karbouwen en *padi* zijn hun even lief als andere gedeelten van het gezin.

De Petroleum Maatschappij bezwijkt. Ook ik moest

een d
met h
Maats
agent
uw ce
maar
Vanui
maar
vloeie
en do

BRIEVEN uit INSULINDE

Ik heb een hele partij foto's af te drukken uit Biora; opnamen van de regent met magnesiumlicht. 't Is te lelijk om ze naar Holland te zenden, als er nog wat beters komt misschien.

Ik ber
portre
wel za
fotogr
ken. E
nezen

en Organisaers de burgerweder / beuak/ en fakkeltocht zou als ik
en vroege al meer bezorgd komen ben. 't Grandig is dat deelgenomen wordt
door karbouwenjongens dat zijn dus "kinderlijes van 7 tot 12 jaar en
... ..

zijn fakkeltocht met oorlogs gekruis, hij zal getoelt hebben de kind
van de waande te heeren van hun beesten, hij zal hen hebben willen in
presten dat karbouwen duur zijn en dat 't jammer en zonde is van
meer te sterwen. Hij heeft begrepen dat de jeugt zijn's liem ondu

zijn voort en waande een flinke draadheid houdt. Een rookkolom wijst in
aan in de richting van een korte stoot op de stroomfluit is nog aan be-
sel van de machinist om de Conducteurs te verruimen de rammes te sluiten.

Daar is de kleine stek-
ke machina van Bajes te
kuch met in staart van
beladen wagens. Langzaam
komt hij op t. station van
de Javaantjes met hun
goederen reeds lang wacht-
ten. Ik sta buiten en ont-
vang een morgen groet van
de machinist en stoker, en
verruim ik nimmer heen

een opzwelt, fris/sake morgen jongelui" teete roepen. Een daarna komen de Con-
ducteurs met het treinrapport, de post en wat er verder nog aan bestel of
vrachtgoederen valt over te nemen. Ik maak de postzakken open en zoek naar brie-
ven van huis. Ik heb reeds een zakere voordigheids in t. kader gebracht. Ik kan
soms welles of de Hollandsche mail er in zit. Enfin, dan in trok ik mezig,
maakt een tegenvallet. Nog in houdchap een brief of ik anders, de machine
heeft hout en water ingenomen en twee tikken op de schel geeft t. sein dat
volgens de machinist de tijd om te vertrekken daarin is.

Ik zet me stals, kot of t. balkon en gaaf met in huusfokuitje t. sein. De Con-
ducteurs sluit en langzaam als ze binnenkwam tot de trein zich in be-

Alles gaat overigens als 'n rustige beek, we leven er zo vreedzaam en tevreden op los. ☺ Wat ons nog wel eens ontstemt – mij tenminste – is dat we hier veeziekte hebben die in mijn omtrek reeds 300 karbouwen gekost heeft. ☺ Wat 't zeggen wil om karbouwen te verliezen zult u wel begrijpen als ik zeg dat 't meer is dan paarden, koeien, schapen, varkens en geiten voor 'n Europese boer. Geen karbouw: niet ploegen. Niet ploegen: niet zaaien en oogsten. Niet oogsten: geen rijst. Geen rijst: honger. Dát is verdrietig.

Ik ga over tot eenvoudige beschrijving met illustratie van hoe ik treinen controleer. Langzaam komt hij op 't station waar de Javaantjes met hun goederen reeds lang wachten. Ik sta buiten en ontvang een morgen-groet van de machinist en stoker. ☺ Even daarna komen de conducteurs met het treinrapport, de post en wat er verder nog aan bestel- of vrachtgoederen valt over te nemen. Ik maak de postzakken open en zoek naar brieven van huis. ☺ De machine heeft hout en water ingenomen en twee tikken op de schel geven 't sein dat het volgens de machinist tijd is om te vertrekken. ☺ We stomen door de *desa* in een poort

statief een steek en stijf als ik als fotograaf kon wenschen. Een meest
joseph maar ik, en noem dat dan deffig, artistieke draaperie in
open lucht / en plein air /: Links de trambrug, rechts de gouvernament
brug. De 2 lussen op de voorgrond zijn touwen van mijn geïmprovi-
seerd statief. Beide bruggen loopen over een zijtak van de kali Lucie
een heerlijk stromend water. Ik stap daar dikwijls af en staar dan
dromend in 't stromende water beneden. Gewoonlijk baden er de Javaantjes
en 't geheel is zo lief om te zien. De Javaan die daar zo poserend
staat is 't toonbeeld van de bergjavaan. Sterk en gespierd, taai van
gestel in hoge mate, eenvoudig en makkelijk in 't eischen, zonder moeite
te te regeren en dom. Een werk machie die in zeld dubbel en verdub-
belde. Sterk als 'n buffel maar ook als 'n buffel door een kind te
verteederen, en te temmen. Ik mag te gaarne liden, en ik krijg alles
van haar gedaan.

't is geknipt, zeg ik
tegen hem, 't is al
klaar, maar nog
blijft hij staan niet
bewijzende dat 't zoo
gaarne gaat. In ka,
marover, echter hel,
jeu mee roepen. „Hé!
broer 't is al gedaan
je mag weer weg

van groen. De bamboe sist over 't dak van de wagens,
links en rechts vliegen kippen kakelend weg en hier
en daar staat een groep Javaantjes nog bibberend
van de koele morgen. ☺ Glooiend gaan we sneller en
sneller tussen sawa's. Nu volgt een gedeelte dat ons
't uitzicht geeft op prachtige velden en heerlijke
bossen aan de horizon waarachter in al haar trots
de Merbaboe en Merapi opdoemen. ☺ De mist wijkt
geheel naar de achtergrond en de eerste stopplaats
is bereikt. "Tramhalte" staat op 't bordje links. Hier
stap ik meestal af. Ik heb dan genoeg tijd gehad om
de tickets in te nemen of de controlestaat na te zien.

De twee lussen op de voorgrond zijn touwen van
mijn geïmproiseerd statief. Beide bruggen loopen
over een zijtak van de kali Lucie, een heerlijk stro-
mend water. Ik stap daar dikwijls af en staar dan
dromend in 't stromende water beneden. Gewoon-
lijk baden er de Javaantjes en 't geheel is zo lief om
te zien. ☺ De Javaan die daar zo poserend staat is 't
toonbeeld van de bergjavaan. Sterk en gespierd, in
hoge mate taai van gestel, eenvoudig en makkelijk
in z'n eisen, zonder moeite te regeren en dom. Een

werkmachine die z'n geld dubbel en dwars verdient. Sterk als 'n buffel maar ook als 'n buffel door een kind te vertederen en te temmen. Ik mag ze graag, en ik krijg alles van hen gedaan.

Ik lees daar onder de telegrammen dat Hare Majesteit Bronbeek bezocht heeft en hoor in gedachten de "hoera's" van de invaliden, die nog een sprankje vuur in hun lijf voelen. Er is iets liefs in gelegen en ik geloof dat ze er goed aan zou doen hier in Indië eens de soldaten op Atjeh wat vuur in te blazen. ☞ Dit brengt me weer op Napoleon. Ik kan voelen en begrijpen dat z'n garde hem op handen droeg. Napoleon was een reus op elk gebied, en klein steken alle andere vorsten bij hem af. Ik kan begrijpen hoe Frankrijk nog altijd trots is op zo'n figuur. Ik denk aan Transvaal. Zou 't daar nog tot een oorlog komen?

Ik heb de laatste dagen weer veel gefotografeerd. Ik heb me erover verheugd dat ik mijn atelier reeds terugverdiend heb. Ik wacht met ongeduld op een brief met berichten over lijsten en chemicaliën. Ik ben natuurlijk weer enigszins ontstemd dat 't zo lang duurt.

Uw pakket is aangekomen. Dat gaf een uitroep van vreugde. De blikken soldaten worden opgezet in rij en gelid, deze moeten later in de slag bij Waterloo de garde van Napoleon voorstellen. Net als de bouwoos die dienst moet doen als het paleis van de radja in de Lombok-oorlog. We danken u voor de lieve jurkjes voor Juultje en verder voor de foto's, in het bijzonder die waar drie generaties op staan.

Ik heb deze paar laatste dagen zóveel gefotografeerd, dat is echt bijzonder. Groepen op rijwielen en paarden, in wagens. Ook reproducties van lang vergeten vaders van Chinezen. En ze beloven allemaal ook hun vrouwen te sturen, in een soort Maleis om van te rillen. Ze betalen als boter en zijn solide als de Javabank. ☞ De rijwielen heb ik vandaag ook afgeleverd. Ik verdien 75 gulden per rijwiel. Aan Europeanen met hun malle pretenties zou ik niet willen verkopen, maar aan de langstaarten die wel weten wat ze willen maar ook solide en degelijk zijn? Ik durf die lui m'n geld wel voor te schieten om contant in te kopen. Ook zij betalen contant en buigen en danken voor de hulp. ☞ Geen wonder dus dat ik

't druk heb en van 's morgens tot 's avonds in de weer ben.

Ik kan me er weleens kinderlijk op verheugen om eens op reis te gaan, en dan niet meer zo bekrompen maar prettig en onbezorgd. Al die oude plekjes opzoeken, verdere reizen, heb ik ook gepromissert. Het is tijdscheel, langer blijven, van w

BRIEVEN uit INSULINDE

Met Gerard kijk ik platen, en tegenwoordig is de geschiedenis van Napoleon aan de beurt. "Deze man dood ja, pa, *kasian* ja?" Ik tracht natuurlijk zijn opmerkzaamheid op te wekken en laat hem tellen hoeveel paarden, kanonnen en vlaggen: "Waar is de rood-wit-blauwe vlag?" opdat hij rood, wit en blauw leert onderscheiden en zo dus met recht spelend leert. Voor Juultje speel ik piano en viool, en ze is geen ondankbare.

...te wachten en het gaat al in de Consant teken. Ik heb haar
al voorbereid op een vergifiging, want ik vind dat zo niet
niet zoo vooruit loofte loofde. We zullen eener wachte, met je
...
...ag ick over Chocolandjes en
...
...kan de wezenstuit.
...bezoet word, zij, we teveste.
...
...t low dit wijlt behoeft te sijn,
...nieus hooren dat te zelf ge,
...Hoe, al te niet minder bie
...eger, wat ik toch niet befaalt
...maar althijt teveste zijt en rot
...st ik, gelhand niet dwingen
...it is rowe haar toch nog een
...niet van stijl, want dat heeft
...doende maar een lettert en
...
...innes, des leuens winter in te
...kind zie, nog zal en vurige hoop keuzen, in hew hart maar dat
...sogetubik als te in de ogen van hew. Nogeslacht kinne, belik
...ten. Luik is der meeste wel waardig. Nog in hwar jaren slecht en
...wat er ook gebeest, te zullen hem omhalven de hartescheef reeds
...van soureler. Ja, ja, te meeste volhoudele meeder

We hebben weer eens 'n paar flinke buien gehad. De beesten worden tierig en kakelen verheugd. Reeds uitgedroogde waterputten lopen weer vol, en de Javaantjes kunnen zich baden. Want dit laatste is vooral in de droge tijd voor de meesten van hen onmogelijk in deze streek. Ze moeten drie kilometer lopen naar waar de *kali* stroomt en dat is wel wat vermoeiend. Hun kleren worden gewassen in zo'n eerste regenbui. Ik zie ze daar allen lopen en staan in verfrist kostuum, gisteren nog ernstig stinkend en kleverig vuil.

A.s. eerste november krijgen we nieuwe tarieven bij de tram ingevoerd voor mensen, beesten en goederen. Ook zullen er nu drie klassen zijn en de derde klasse is speciaal voor koelies en *orang ketjil*. De deftige Javanen en Europeanen die slecht bij kas zijn kunnen nu wat fatsoenlijker zitten. De eerste klas kost soms acht keer zoveel als de tweede klas en geen wonder dat menigeen in godsnaam maar tussen 't schorriemorrie gaat zitten. Ikzelf zou, wanneer ik betalen moest, eveneens daar gaan zitten want 't verschil bestaat slechts in mensen en niet

in de wagens, tenminste nagenoeg. Trouwens, die tramwagens hebben toch al weinig 'comfort'- 't zijn allemaal harde banken, wat voor de warmte en de Javaanse vlooiën 't beste is.

Ik spreek verder nog even de hoop uit dat mijn fotogereedschappen spoedig mogen komen, dat u ons weer eens veel schrijft, dat Truus eens wat papieren soldaatjes koopt, onopgeplakt en klein; Turken te paard, Franse en Duitse infanterie, kozakken en zulk soort. Infanterie, artillerie, cavalerie etc. Dan van die houten kanonnetjes van drie cent per stuk in de Franse bazaar. Alles om ons leger te completeren.

Konink van G. Aug. 1899

BRIEVEN uit INSULINDE

In november a.s. ben ik vijf jaar weg uit Europa. 't Verveelt me nog niet en ik kan 't zó nog lang volhouden. Ik heb heden de regent van Blora in groot ornaat gefotografeerd. 't Kan best zijn dat ik naar m'n geld moet fluiten maar *soedah*, hij noemt me z'n beste vriend en de Javaantjes zien nu hoog tegen me op. 't Is een goede vent, maar arm, ondanks z'n ferm traktement van plusminus 9000 gulden per jaar. Hij heeft een grote familie, en 'n paar bijwijken.

Laalendo Java
en half on het de
Onder meinst te
geen konster, en is
over in paars veler
Hond besten aan
krooning. Een foto
Ik heb een fraaht
verkoop en een
teek aan markelid
schrijft hem nog a
bevig. 't Is een m
leestrommel. In
t versale me nog
Regent van Blova
naar mi geld m
ene: ene: en de
volgende brief ee
stukke ten ve
zoantjes van de
van het en voor
tasgeld of de
Stuus, stankte

Blader Temanggoery Jokro Negroso
Regent van Blova.

Is groot uniform.

't Is een goet vent, maar arm, onduidelijk
in form traktament. 2/9000. per jaar.
Hij heeft een grote familie, en is paars
binjeren.

BRIEVEN uit INSULINDE

SEPTEMBER

1899

-

JUNI

1900

Water geest.
Leken zien
hun gansch
lijf dat over
muntstel
looth de was
dingt en met
geniedje en
de lappie
bransen of
hun gemate
by met en soest.
an an taken wooger
dit niet te maer
de sa hundertaren.
en is toore de jam
hew fignat de be
in, dan beall by
althe luyen galogen
Lantkint en beale
l is de huyen ge.
Lantseid. H was dat
n water is die oer
Grond zielehane

BRIEVEN uit INSULINDE

De *padi* is alweer gezaaid en de sawa voor ons huis is weer in een reuzenbiljart herschapen. Ik heb hier een foto bijgevoegd van wat we hier 'eggen' noemen. Tot dat doel wordt de sawa ver onder water gezet. U kunt zien hoe genoeglijk dat werk van stapel loopt. De man zingt z'n morgenliedje en de *sappi's* wandelen op hun gemak op de maat daarvan voorwaarts. Sturen doet hij met zijn zweep. De eg bestaat geheel uit hout. Op de achtergrond ziet u onze trambaan. 't Bosje erachter is de rand van *desa* Koendoeran. De aarden wal is de zogenoemde 'galangan' en is voor de Javaan wat irrigatie is voor Europa.

KOENDOERAN

Water geest.
U kan zien
hoe genoeglijk
lijft dat werk
van stapel
loopt. De man
zingt z'n mor-
genliedje en
de *sappi's*
wandelen op
hun gemak
op de maat
daarvan voor-
waarts. Sturen
doet hij met
zijn zweep.
De eg bestaat
geheel uit
hout. Op de
achtergrond
ziet u onze
trambaan. 't
Bosje erach-
ter is de rand
van *desa* Koendoeran.
De aarden wal
is de zogenoemde
'galangan' en
is voor de
Javaan wat
irrigatie is
voor Europa.

In Transvaal zijn ze begonnen, en ik ben ongeduldig naar een eerste veldslag waarbij 4 boeren en 4.000 Engelsen 't leven laten. Dat hoeft dan maar honderd keer te gebeuren, en dan zingen ze wel een paar tonen lager. O, ik hoop van harte op een schitterende revanche voor alle beledigingen reeds geleden.

Waar, zoals in Koendoeran en omstreken een mild klimaat heerst dat de Javaan op tijd aan regen helpt, daar stijgt 't brood zichtbaar uit de grond. In de oogsttijd kopen we dan 62 kilo voor twee gulden, dat is voor een pond rijst 1,25 cent. Is 't gek dat 't eiland Java zo'n parel is? ☞ In de steden is dat duurder omdat de kosten van vervoer erbij komen. 't Is in ieder geval een bewijs dat 't in ons rijke Indië echt niet zo duur leven is. En laat ik zeggen dat duizenden *sinjo's* getrouwd zijn die 25 gulden per maand verdienen. Ze houden dan nog een *baboe* en *kokkie* en jongen erop na. Hoe ze dat voor elkaar krijgen is velen een raadsel. ☞ De zaak is dat de *sinjo's* een veel groter overwicht hebben over de Javanen dan wij *totoks*. Zij spreken Javaans, net als een koelie, als hun moedertaal en kennen de *adat* tot in de

details. Zij kunnen om niet een Javaan krijgen, waar wij *Belanda's*, de rijken, dubbel en dwars het loon moeten opbrengen. Zo werken ze bij hém voor een bordje rijst met *sereh* of sambal en stelen ze bij ons de helft weg en laten zich goed loon betalen.

Dezer dagen is alles in rep en roer. Het oude duitje waarvan 12 in een dubbeltje zitten is afgeschaft en nu moeten alle Javaantjes de duiten voor centen inwisselen. De kleine Javaan is natuurlijk weer de dupe van de geschiedenis. De valse duiten kunnen ze niet inwisselen en juist de valse nagemaakte koperen plaatjes vertegenwoordigen driekwart van de voorraad. De Chinees weet die wel de Javaantjes in handen te stoppen.

's Avonds ging ik met Jet speelgoed kopen voor Gerard: sabel, geweer en een helm met wapperende pluim. Een kasteel of vesting met Engelse vlag die we voor een Transvaalse hebben verwisseld, schildwachthuisjes en nog meer van dat oorlogsgoedje. Ten slotte tuingereedschap en een spoorrein om aan een touwtje voort te slepen. In kort 't zou voor

Gerard een echte St. Nicolaas wezen. Juultje kreeg een gekleurde bal.

Ik heb veel nagedacht. De laatste tijd vooral over Transvaal, over de onrechtvaardige bestiering van onze kolonie en het achterstellen van de sinjo's. Natuurlijk heb ik een goed hart voor sinjo's omdat mijn eigen zoon sinjo is. God geve dat hij ooit het bewijs moge zijn dat op Java flinke jongens worden geboren. Hij heeft er aanleg voor.

Vertrouw nimmer 't oordeel van lui die pas in Indië zijn, want 't is zonder mankeren verkeerd. Eerst langzaam, nadat we zelf gewend zijn geraakt aan al 't vreemde, nadat we zelf Spaanse peper zijn gaan eten en de meeste Belanda's hun whiskey-soda drinken, wordt 't spreken over sinjo's langzaam anders. Sinds ik hier ben heb ik zoveel brave rechtschapen mensen onder hen ontmoet, dat ik inmiddels anders over ze oordeel dan toen ik nog met domme vooroordelen leefde. Hoe slechter kosmopoliet een Hollander is, hoe langer z'n oordeel verkeerd blijft.

gelijke artikelen bij andere firma's of om af te zeggen wie 't goed
kopen levert. Ik zie er zelden bij die ik zelf kan namaken en recepten
van verschillende dingen.
Ik kan me bezighouden met de foto's van de kleintjes, en
geen wonder. Dat is die Juultje een engel, en ze wordt hier langer hier liever
en naar en
de foto's van

Dit is Juultje
de schachtoke
lieve meis, kleindochter van
moeder Julia. 't heeft volkomen
niet geveend, maar 't was van
de vergroting die prachtige, is
dat zal te wel bezijde
Oprecht wil te haar
Zou, en 't is zoo sprekend. Zoo
zie ik haar den heele dag.

of haar beautes
t van Fuischel ge.
onde.
haalter en over al.
mt. Ik kan me be.
, en hoe dan de
vrou fotografie of
dag een brief
re loquace per
k gansog versta
t.
so en als ik iet, so
't stand te gosten
aan heid en stand
hi de hant te kee
en wat een dienst,
omalt en sovald ik
reger. Dit zal te wel

Gerard een echte St. Nicolaas wezen. Juultje kreeg een gekleurde bal.

Ik heb veel nagedacht. De laatste tijd vooral over Transvaal, over de onrechtvaardige bestiering van onze kolonie en het achterstellen van de sinjo's.

Natuurlijk mijn oerbewijs geboren

Vertrokken zijn, v langzaam 't vreden eten en ken, v Sinds pen n ander vooro Hollan

BRIEVEN uit INSULINDE

Juultje is een engel, maar 'n ondeugend engeltje; 'n 'Lucifertje'. Laten we hopen dat we haar niet 't paradijs of de hemel hoeven uit te jagen. Juultje heeft een verstandig gezicht, ze zal wel een knappe meid worden.

Transvaal. Deze oorlog is de meest natuurlijke. De miljonairs en gouddelvers hebben Chamberlain op 't kussen geholpen enkel en alleen om Transvaal en de goudvelden te annexeren.

Nu Juultje flink eet en weer zo gezond is zien we de volgende met vreugde tegemoet. Inderdaad maken vele varkens de spoeling dun, maar als 'n Javaantje, dat brood en water heeft, z'n vrouw zegent die hem 12 kinderen geeft, waarom zouden wij met drie niet blij zijn? En mijn kinderen, wat zijn ze heerlijke engelen. Zolang kinderen niet naar school gaan kosten ze geen geld, en nu sparen we maar voor die duurder tijd.

Uw kleindochter Juultje is 1 jaar. Ze wil al lopen en begint ondeugend te worden, dat wil zeggen: ze weet al pruilend, huilend en schreeuwend haar wil door te zetten. Maar bij zo'n poppetje dat nog van geen God of gebod afweet en geen kwaad van goed onderscheiden kan, mag ze wel aarzelend wat toegeven. Trouwens, wat zo'n 'lekkere meid' ook vraagt of dwingt, ze heeft het nodig; meestal haar fles met

melk of drinken. Was Chamberlain ook zo snel tevreden gesteld, dan was Transvaal nu in vrede.

Javaans Nieuwjaar: er hebben een paar vochtige rotjes wat leven gemaakt, maar verder is 't stil, nog stiller dan anders. Iets bijzonders heb ik niet waargenomen, hoewel er veel omgaat in de harten van de Javanen bij 't einde van het grote vasten. Toch is dit jaar met z'n aanstaande oogst een gedeeltelijke mislukking en zullen vele Javanen weer met honger kennismaken. Het komt eigenlijk doordat het begin van de regenmoesson wat wispelturig was.

Juultje groeit als savooiekool en is zo dik als een speenvarken. En Gerard zo ondeugend als 'n Amsterdamse straatjongen.

Nog steeds hebben we 't bewijs niet dat de ongelovigen gelijk hebben. Eén ding is zeker: dat de kerken in hoofdzaak gevuld worden door de vervelend burgerlijk brave lieden en dat van de beschaafdere mensen alleen diegene er komt die z'n voordeel doet met 't kerkgaan of goddiene.

En 't godlievend Nederland? Wat heeft dat brave Holland gedaan voor de Javaan en de sinjo's? Zijn er voldoende scholen en kunnen ze zich goedkoop en goed en degelijk op de levensstrijd voorbereiden? Zijn er scholen voor landbouw en nijverheid? Ha ha, dat Holland is een lieve gemeente. Nee hoor, 't stelt zich aan als de welgedane buik van Heer pastoor, die de hongerige vermaant te bidden. Las ik niet onlangs hoe die sociale Van Kol – hij zal wel eeuwig verdoemd wezen – Nederland verweet 800 miljoen gulden van Indië te hebben gestolen? 🌿 Daar was geen speld tussen te krijgen. Maar Holland wrijft z'n kin en liefkoost 't buikje, misschien slaat het z'n ogen ten hemel in geestvervoering bij zulke cijfers. Och, die 800 miljoen is een bagatel vergeleken met wat er werkelijk geroofd is.

Nu weer eens over onze lieve kinderen. Ik begin met Juultje, waarin een buitengewoon weerbarstige geest huist. Natuurlijk moet ik eraan denken 't jonge twijgje te buigen voor 't een boom is, en dan nog met verstand om er 't broze in tegen te gaan zonder 't liefvallige te schaden. Ik durf wel te voorspellen

dat deze zuster 't haar broer wel lastig zal maken op z'n tijd.

Onze vrienden in Afrika bezorgen de halve wereld angstige ogenblikken. De tijdingen zijn bedroevend voor ons vrijheidslievend hart. Maar, ondanks alles, kan ik niet geloven in een onderwerping van zoveel dappere strijders. Nog altijd klem ik me vast aan de hoop dat ze zelfs in Bloemfontein de vijand zullen verrassen of de hele staf in de lucht laten vliegen.

Gistermorgen om half elf kwam een man bij mij thuis. Hij was schoenmaker, Hollander en in dienst geweest. Hij had de Lombok-oorlog meegemaakt en wist tal van bijzonderheden daaromtrent mee te delen die nergens in boeken staan en dikwijls in belangrijkheid die boekenwijsheid overtreffen. 🌿 Ik kan wel getuigen dat z'n heldendaden verre van schitterend waren, maar men moet zelf een oorlog hebben meegemaakt om over barbaarsheid te oordelen. Echter, ik acht mijzelf niet in staat om zelfs in 't heetste gevecht iemands vinger af te hakken om z'n ring te bemachtigen of een Chinees zes

uren te martelen alvorens hem op te knopen. ☺ En zo hoorde ik dat er 500 gevangenen met een van de stoomschepen naar Soerabaja moesten en dat 't stoomschip in 2 uur terug was. Ze hebben die 500 lieden eenvoudig verdronken, midden op zee. Die arme bliksems zullen wel 'n hoog denkbeeld van ons oorlogvoeren gekregen hebben, nu zij zelf hebben ondervonden wat ze onze mannen beloofden.

Gistermorgen kreeg ik dan eindelijk 't telegram. Wel, moeder dat is de derde engel. Begint mijn hemel niet aardig bevolkt te raken? ☺ Volgens Jet heeft Truusje blauwe ogen. Hoe zwart en bruin samen blauw geven, mag vreemd lijken, bij moeder natuur schijnt alles mogelijk.

Nu zal er dan weer nieuws komen moedertje! Wat als een zwaard van Damocles boven ons hoofd hing is nu gevallen... we zullen hartelijk afscheid moeten nemen van mijn geliefde *desa* Koendoeran. Had ik gerekend op Rembang of Lasem, nu ga ik juist een andere richting op en wel naar Goendih, een soort spoorwegknoop waar drie spoor- en tramwegmaat-

schappijen elkaar ontmoeten. Ik ben dus een rang hogerop geklommen. ☺ Ik zal nu m'n sporen moeten verdienen om in aanmerking te komen voor eerste klas op de latere nieuwe stations.

Goendih is op Java zoiets als Utrecht in Holland, wat 't Spoorwezen aangaat. Mensen wonen er weinig maar als station is 't wel van enig belang door de goederendienst. We krijgen er ons eigen huis, een net gebouw waarvoor we als huur 10% van m'n traktement moeten betalen. Ik heb dus wel enige reden om tevreden te zijn en hoop slechts door ijver met fotowerk flink door te kunnen sparen. ☺ We zullen wel vier of vijf spoorwagens voor ons verhuisgoed nodig hebben. Alleen denk ik aan zoveel wat ik hier achterlaat. 't Is een woning van geluk voor me geweest.

BRIEVEN uit INSULINDE

We gaan nu ons huisje netjes inrichten en mijn 'mooie kamer' is mooi en echt gezellig. Daar staat fleurig mijn boekenkast en mijn fijne fotogereedschap, de pronk- kast met Jet haar mooie luxe-artikelen, de piano met daarop m'n viool en een fijne dwarsfluit, een eikenhouten tafel met groot marmeren blad en zes prachtige stoelen, een oosters tapijt op de cementen vloer en uw tafelkleed. Kortom, een echt fris zitje met een Hollandse gezelligheid.

BRIEVEN uit INSULINDE

Tegen 6 uur is 't dag. Javaantjes scharrelen naar de *pasar*, karretjes hobbelen voorbij, de lantaarntjes daarop branden nog. In huis begint 't werk al. De tuinman gaat water halen en de huisjongen vegen en afstoffen. De baboe komt met Truusje en Juultje. Jet en Gerard slapen nog, meestal. Met heel wat moeite heeft Jet haar zin en heeft ze nog een bediende erbij gekregen. Om dit te kunnen bekostigen worden nu bijna alle kleren van mij en Jet thuis gewassen en gestreken. We hebben dus beiden uit oogpunt van zuinigheid en gemak onze zin.

Postadres Soerabaya - Handplant Malang

De hond heeft zijn staart bewegen
en daarom heeft hij hierop maar 3
stompe

Ik heb 't druk gehad. Ieder ogenblik brengen treinen van alle windstreken de goederen op Goendih voor doorzending met onze Maatschappij en er wordt heel wat papier volgeschreven.

Gistermiddag zijn we acht kilometer met de spoorlorrie richting Semarang gereden. Ik had beloofd een grote foto te maken en 't was wel de moeite waard. De weg loopt door lieve valleien en langs dorpjes met armzalige hutjes en grootse natuur. Rustieke bruggetjes en nu dan de voortbruisende Serang naast ons. De brug zelf is een mooi stuk ijzer en steen.

toot gewant
te den
lan
lew br
bed m
maas
ie moe
volat
moet s
Omgek
jet ev
Lijst m
in volij
tochter
van de
dat ho
dan ca
zoo be
driet
van m
Gom
bij de
maijet

Hij was nog eens van Kas majet, Pical, Pannetool, en der Socia

...konde houv' wille, water en schraaf daarvan een rapport...
...dat hij 'rijns Schep' van mijn Calaya Notarij voorschijve,
...lyt van't gebeurde reeds uitkeerig rapport zow hebben ontvan-

...gen, dat ik
...achter van be
...lang achte
...te Constatare
...of deze diep
...stal de eenige
...was die plaat
...gegraven had, en
...dat ik naan
...aanleiding is
...een persoonlyk
...Onderzoek dat
...ik zeer trouw
...keurig over een
...afstand van 2
...kilometre ge
...honden had

...met zekerheit
...kw' verdere
...len, dat dit
...de eerste maan
...wat dat in
...deze Heet die
...leest plaat, ge
...graven had.
...Dat de plaat,
...ter naan de
...geopene ketel
...ingand gestan
...hadde, zeer
...duidelijk te
...Onderkennen
...zijn, aan de
...afgesteeken

...vegetatie ter plaatse en dat dit naar maanden
...nog sub te zien zijn, en en en De plaat zelve in't gebuakt
...Kabass daelre Sandjong Tamam is een? Lieve hoag gelager
...gedesette boom achter t' gebuakt om e i en en

BRIEVEN uit INSULINDE

Af en toe ga ik met de tram de eerste morgenlucht inademen. Ik ga dan tot Toroh mee en van daar per rijwiel huiswaarts. De weg levert menig mooi punt op en in de bossen schreeuwen de apen van verbazing en opwindung. De duiven tortelen en ik geniet altijd weer van 't vredege in 't landschap en m'n eigen hart. Zó is 't dan nog steeds een genot te werken, dunkt mij. Dikwijls als ik zo opgeruimd terugkeer, denk ik aan Holland met z'n zwoegen en slaven.

beide houv. wille, water en schreef dan was een support...
 dat hij 'srijns Chapp' van mijn Calaya Wirasari voorschijve,
 lye van't geboude reeds uitkeerig vastest zow hebben onken,
 gen, dat it met zekerheit
 echter van be
 lang achte
 te Constatere
 of deze diep
 stal de eenige
 was die plaat
 gegrepen had, es
 dat it naar
 aanleiding is
 der persoonlyt
 onderzoek dat
 it zeer trouw
 weinig overey
 afstand van d
 kilometer ge
 honden had

☆ Houtaankappen der Botsch

◎ Station Tram ◎ Halte Tram
 → vorderes weg des
 lot.

BRIEVEN uit INSULINDE

JULI
1900
-
APRIL
1901

Louwiers van
Kecissara,
Perk en Heystek bij 't
Ghoopen der Railbann
naar Todanay,
Op derez moet te zunnig veer,
want vandaar komt nabewerlyk
niet meer

t z. vaderland
den. 't Bagno
elk hoe van
de Spoorwe.
voor de wet,
s Holland te
m, want hoe,
moet volgestopt
ken dringt as
gemaakte en
s als /avaan
aliteit vjn.
ten, is nog
als 't een
t-7.
nie honder
beien, alles
en Glozie mee
is groot en
haar omdat
Perard is
and verken

Ik las gisteren in het bondsblad de mening van menige 'volbloed' Hollander over Indië en z'n bewoners. Wie naar Indië gaat zou levensmoe zijn en verder is Indië 'het bagno'. Boven Indië hangt een pestwalm "godbewaar". ♪ 't Is wel aardig dat Holland zo welgedaan op z'n buikje tikt, de Javaan koffie en rijst laat planten, zich te barsten heeft gezopen aan koffie en kruidnagelooten, z'n kinderen rijk heeft laten worden en spoorwegen heeft laten maken van 'pestwalm' veroorzakend Javanenzweet. En nu beweren die stinkerds (want stinken doen ze van 't geld hier verdiend of laten verdienen) dat Java of Indië 'n gevangenis, 'n plaats voor boeven of struikrovers, 'n bagno is. ♪ Terecht vraagt men hier of 't niet tijd wordt ons los te maken van Holland, eerst langs wettige wegen en daarna desnoods met geweld, want moeder geloof mij dat de Indische mensen dan best zijn opgewassen tegen 't Hollands schuim dat 't vaderland onder z'n landverdedigers hierheen heeft gezonden. 't Bagno noemt een ongelukkige vent z'n melkkoe, de melkkoe van Holland. Van Javaans geld rijden dáár immers de spoorwegen, van Javaans geld graaft men kanalen

voor de welvaart van Groot-Mokum en zonder Java was Holland de Jodenbuurt van Duitsland.

Men vergeet dat Holland bankroet gaat zonder Java, want hoeveel duizenden leven niet van de export naar hier? Java wordt volgestopt met wagensmeer, waar we hier zelf vet kunnen krijgen. Men dwingt ons hier allerlei spullen te kopen die we niet nodig hebben. De eigengemaakte en zelfgeweven kleren raken uit de mode, en men draagt als Javaan katoentjes uit Europa die hoerig en slecht van kwaliteit zijn.

M'n rijwielhandel is hier dun. 't Geld is duur tegenwoordig en op afbetaling doe ik geen zaken.

Daar in Holland heeft men lekker praten. 't Gaat daar van 'n leien dakje maar hier is de maat- en strijkstok heel anders. U vraagt bijvoorbeeld heel leuk of ik op m'n rijwiel niet even naar Soerabaja kan gaan. 't Is ongeveer zo ver als van Amsterdam naar Parijs. Met het spoor duurt 't nog langer zelfs; 12 uren.

Men moet mango dóóreten en niet op de eerste smaak letten. Dán pas komt geur, aroma en lekkere smaak. Zo gaat 't met meer. Toen ik voor 't eerst op Sumatra in Indië afstapte in de Emmahaven, liepen de meeste oudgasten dadelijk naar 'n *waroung* zonder op de eerste indruk te letten, maar dóóretend. Ikzelf wist niet waarover ik me 't meest moest ergeren. Daar waren stank, vieze handen, vuile stoelen, onooglijke verkopers; misselijk om te zien en te ruiken. Het zijn typisch Indische zaken die we op den duur als noodzakelijk leren te begrijpen en waarderen.

Neem nu *trassi*. Trassi is 'n product dat ik op één lijn stel met truffels. 't Is voor de smaak en wordt bij menig 'sausje', 'sambeltje', etc. als delicatessen vermeld. De kleur heeft veel van 'n ongezonde zweer en de kledderige eigenschappen eveneens. Wanneer 't product vers is – voor zover iets 'bedorvens' vers zijn kan – dan riekt 't naar... alle variaties van stank. 🍌 We eten dagelijks veel of weinig van dat goedje – de Belanda's die 't voor 't zeggen hebben pas na langere tijd – en na verloop van tijd schelden we spijzen zonder dat goedje uit voor "laf en flauw".

BRIEVEN uit INSULINDE

Truusje heeft uw oorknopjes al gedragen. 't Staat haar zo prachtig omdat ze zo doorschijnend blank is. Juultje is meer lichtbruin en haar staat 't blauw beter. Tot op heden is Gerard bruiner dan Juul en Juul bruiner dan Truus. Volgens horen zeggen zal Truusje een Belanda blijven, Juultje zal echter 't teken van Java houden. Met hun drieën zijn ze om op te vreten. Onze slaapkamer lijkt wel een kostschool met al die ledikanten.

Men moet mango dóóreten en niet op de eerste smaak letten. Dán pas komt geur, aroma en lekkere smaak. Zo gaat 't met meer. Toen ik voor 't eerst op Sumatra in Indië afstapte in de Emmahaven, liepen de meeste oudgasten dadelijk naar 'n *waroung* zonder op de eerste indruk te letten, maar dóóretend. Ikzelf

wist r
Daar v
ooglij
Het zi
als no

BRIEVEN uit INSULINDE

Neem
lijn st
menig
meng
en de
neer '
vers z
stank
goedj
pas na
we sp

Juultje wil ik maar opvreten. Wat ze zingt is om je ziek te lachen: "Ik jongeling, ik zoon van papa, ik *ayer klappa* (ik drink klapperwater), ik *taki koeda* (eet paardepoep) en speel op de sawa." Ook zingt ze zoiets als: "Klap eens in je handjes, daar is niemand thuis, alleen kleine Juultje bewaakt papatjes... huís!" Dat laatste zingt ze zo hard en op honderd manieren, als "hoos, haus, hus, huus" zo hard als ze kan. Ze wringt dat woord zo komisch uit haar keel dat ik me vasthoud van 't lachen.

't Is weer Javaans Nieuwjaar geweest, en ik geloof dat ik 'n goede dag heb gehad. De regent van Poerwodadi hield z'n gewone receptie en hij schreef me voordien of ik niet komen kon en een foto kon maken van de *koempoelan*. Ik maakte twee opnamen waarvan ik een hierin doe. Geen wonder dat ik er veel van verkopen zal, wat zijn al die lieden duidelijk afgebeeld en hoe eigenaardig is 't karakter van de Javanen, vooral in hun kleding bij zulke officiële gelegenheden. ☺ Er is maar weinig vuurwerk afgestoken. Er heerst een ongekende armoede, of liever: een terugkerende armoe die hen slechts voor 't hoognodige doet zorgen. Rijst, of een ander middel tegen honger, dat is de hoofdzaak. De nieuwe pakjes hebben niet ontbroken, maar die zullen vandaag wel weer in de lommerd terechtkomen.

De middengroep zijn de heren. De regent zelve, Raden Mas Adipati, zit naast de assistent-resident Hoeke die in z'n mooie uniform geurt. Ook de controleurs ogen netjes aangedaan en lijken verliefd op zichzelf. De heer in 't zwart is de president van de Landraad, en daarnaast de gepensioneerde majoor

der Infanterie Smidhamer. 't Zijn allen goede kennissen en aan hen allen heb ik verdiend. Verder zijn 't particulieren van Poerwodadi en Goendih. De kaalkop is de schoolmeester en de heer met zo'n zwart uniform en zwarte jas is 'n zendeling. Nog vier inlandse ambtenaren in rangorde en enige inlandse boswachters. Merkwaardig is nog de luitenant der Chinezen in officieel ornaat. ☺ De vier jongelui (Javaantjes) op de tweede rij dragen een sabel, een *kris*. Dit zijn zowel z'n kinderen als z'n kleinkinderen. De zaak is dat hij veel vrouwen heeft en van tijd tot tijd nog maar eens trouwt. Hij rookt daarbij ook nog opium, dus 't is 'n tamelijk afgeleefde oude heer. Overigens is hij erg vriendelijk en hij betaalt beter tot dusver dan z'n collega uit Blora. ☺ Ik verkoop de grote foto's gewoonlijk voor 2,50 per stuk, wanneer de lieden koopkracht hebben is 't een aardige toeslag. De regent begint met 1 dozijn voor 25 gulden en 3 lijsten; een voor de resident, een voor de assistent-resident en een voor hemzelf. ☺ Ik heb met die deftige Javanen niet veel op want ze hebben status, maar zijn arm. De vriendelijke regent van Blora is me nog altijd 25 gulden schuldig en ik heb die maar

afgeschreven want hij zal wel nooit betalen. ☺ Met die grote heren dienen we toch 'n beetje voorzichtig te wezen. 't Heeft toch ook nog 'n ander voordeel, namelijk dat ik met die invloedrijke mensen praten kan en dat ze mij wederkerig 'n dienst willen doen.

Alles in Europa wijst op grote veranderingen. De werkstakingen en 't toegeven aan eisen geven 't volk hun bewustzijn weer terug. 't Heeft zo lang al gezocht onder geldmannen en godsdienst. 't Voelt 'n sprankje heilig vuur voor vrijheid en recht op geluk. 't Volk moet biefstuk hebben, zei de goede Multatuli en hij meende 't goed. Welnu, 't volk zal ten slotte biefstuk nemen en voor zover men vegetariër is (wat maakt dat langzaam maar zeker opgang) welnu, die nemen kropsla en andijvie.

't Heeft de laatste dagen weer flink *gebanjird*. De spoorwegen kunnen hier en daar niet rijden omdat 't stijgende water 't vuur uitdooft. De een ontvangt zijn brood en vlees niet, anderen wachten op ijs of andere etenswaren. De postzakken gaan terug en maken een omweg, en zo nog honderd ongemak-

ken meer. De treinen lopen dan gewoonlijk met twee locomotieven waarvan er een achteraan de trein voortstuwt. Gaat 't vuur van de trekkende locomotief uit, dan kan de stuwende dadelijk trekkende worden en de trein terugbrengen. ☺ Verzakkingen en uitwijkingen komen de Maatschappij duur te staan. De kracht van 't springende water is zo groot dat ze hele dijken wegslaat en de rails in de lucht laat hangen.

Ik zie hier wel de zendelingen onze arme Javaantjes bedonderen en hen een paradijs beloven, maar de stakkers zijn op die wijze weinig geholpen. De zending echter is wel geholpen, ten koste van de goedgeefse geloofsgenoten in 't godzalig moederland. Op de foto van de Nieuwjaarsdag kunt u zo'n paar heren zien die God te koop aanbieden. 'n Javaan staat in beschaving zeker niet boven hen, maar in oprechtheid zeker wel. Men moet aan dat bekeringswerk liefst niet geloven. De Javaan zegt maar "ja" en hoopt dat 't gezeur dan uit is. Voor 'n dubbeltje is hij rooms of protestant of mohammedaan. Honger is 'n strenge meester.

Ik heb op 't ogenblik een grote foto onderhanden van de Loesiebrug. Ik heb die bestemd voor de ontvangstkamer van ons hoofdkantoor in Semarang. De bazen zullen 't nemen voor wat ik bedoel, 'n verfraaiing in de ontvangstsalon en 'n bewijs dat ik iets kan. We leven in een tijd van reclame, en om mijn

BRIEVEN uit INSULINDE

U moet weten dat een kilometer van hier een kolossale dijk is aangelegd waarboven de nieuwe tramlijn loopt. Daarvoor is de beruchte Monggotbrug gemaakt en daarop volgt een ingraving waarvoor men z'n hart vasthoudt. Die dijk schuift of zakt nu en verslindt duizenden guldens koelielonen om bij te werken, iets als de Hondsbossche Zeewering. 't Is verkeerd aangelegd, men is verkeerd begonnen. En de dijk zakt, zakt, zakt en de ballast wordt dag en nacht aangevoerd. Toch ziet al dat werk er formidabel uit en alles is op grote voet aangelegd. Kosten zijn niet gespaard.

Ik heb
aange-
n dou-
orden
stellen
bben.

end of
was zo
ensen
h aan
de hij
lopen
el. De
as me
n niet
sfactie

De uitgraving
Sagprahan
des Soewils Saerabaya
Hoontsam.
Dit zijn mislukte
afdrukken maar
onveranderlijke

Ik heb op 't ogenblik een grote foto onderhanden van de Loesiebrug. Ik heb die bestemd voor de ontvangstkamer van ons hoofdkantoor in Semarang. De bazen zullen 't nemen voor wat ik bedoel, 'n verfraaiing in de ontvangstsalon en 'n bewijs dat ik iets kan. We leven in een tijd van reclame, en om mijn doel te bereiken moet men over mij spreken. Ik heb daartoe alle in mijn macht staande middelen aangewend. Ik heb nog wel een gratificatie nodig, een douceurtje, dat volgens onze reglementen kan worden geschonken aan hen die maatregelen voorstellen die bevordering van het vervoer ten gevolge hebben.

Gisteren kreeg ik bezoek van mijn oude vriend of *sobat* Tjokro Ngoro, regent van Blera. Hij was zo blij en hij betaalde z'n oude schuld. De mensen keken allemaal en vroegen zich af hoe ik toch aan zulke 'hoge' kennissen kwam. Bovendien brulde hij zo hard "sobat" en moest ik gearmd met hem lopen dat half Goendih van schrik op de hurken viel. De ingenieur nodigde ons te eten uit, maar dát was me al te geleerd, ook vond ik 't meer bescheiden om niet alles op eenmaal te overbluffen. Ik had de satisfactie

dat hij na gegeten te hebben bij mij thuis kwam waar we nog eens naar de objectieven en foto's keken. Hij stond weer verslagen: "Het is of alles leeft, vriend!"

Truusje is 'n paar dagen 's avonds niet lekker geweest. Ze heeft tanden en kiezen tegelijk gekregen en 't scheen onhoudbaar te jeuken en te schrijnen. Jet en ik en de oude baboe, we hebben twee uren gewaakt. Ik had zo'n *kasian* met 't liefje, maar dit hielp helaas niet. In zulke ogenblikken waardeert men een goede Javaanse baboe die onvermoeid sust en zingt en drementelt, urenlang. Truusje wou zelfs niet bij Jet die nacht. 't Is nog steeds diezelfde baboe die eerst op Gerard 'n jaar en toen op Juul 'n jaar paste, en nu dus op Truus. Ze slaapt op 'n matje voor 't bed en ze verzorgt ze alle drie 's nachts als ze dorst hebben of piesen willen. 't Is voor ons een werkelijk goede baboe, al is ze oud. 🍂 Truusje is nu op Semarang. Ze wordt daar gespeend en drinkt koemelk. Een en ander in verband met de waarschijnlijke verwachting van nummer vier. Zou ik dus ook hierin zoveel meer kunnen dan een ander? Ik verlang al zo erg naar die kleine. Een foto van Jet. Ze is blij met haar nieuwe jurk.

Prijs.	RICHTING.	Serie en Beginnummer van trein No. I.	SERIE EN EINDNO			
			<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>
0.10	Poerwodadi — Goendih.	<i>1917</i>				

GEZIEN TREIN No. II.
 De Stations *Alief*
 Halte en
 Hoofdconducteur,

GEZIEN TREIN No. IV
 De Stations *Alief*
 Halte en
 Hoofdconducteur,

RECAPIT

	AANTAL	OMDRINGST.
Verkochte 1 ^{ste} Klasse		
» 2 ^{de} »		
» 2 ^{de} » Inlanders		
» Bagage		
TOTAAL.		

BRIEVEN uit INSULINDE

De Javanen hebben honger, weinig werk. Ze lopen liever dan met de tram te rijden. Ze kunnen 't niet missen. Voor 17,5 cent naar Poerwodadi, 'n afstand als van Amsterdam naar Haarlem, is toch niet zo duur, maar 'n Javaan eet er twee dagen met z'n vrouw van.

BAC

Prijs.	RICHTING.	Serie en Begin- nummer van trein No. 1.	SERIE EN EINDNO			
			<i>V</i>	<i>VI</i>	<i>VII</i>	<i>VIII</i>
f 0.10	Poerwodadi — Goendih.	<i>1517</i>				

GEZIEN TREIN No. II.
 De Station Chef
Walter
 en
 Hoofdconductor,

*Dere eigenaardige deuren
 moet te voor of achterin
 plaatsen, als te voer
 restal inbint*

Verkochte 1ste Kl
 » 2^{de}
 » 3^{de}
 » Bagage

BRIEVEN uit INSULINDE

**MEI
1901
~
AUGUSTUS
1901**

Merrijns 28 aace 4.

Gras locht Of Comands en heft i' slonky
i' gewelle: van Mojan is 2ⁿ arm.

Jul kreeg n' Stupji van laar gescheurd
kleeren. 't Licht wel " Mignow."

Truus met de sterb van Miller.

Miller, zooveel te ziet al n' sijnke Schreewes

Dan de meid i' n' newwe Radijem.

M'n kinderen heb ik ook geleerd de bedienden even-goed vriendelijk te ontzien, net zoals ik dat zelf gewend ben. Waar men in 't algemeen dus 'n Javaan hoort 'gelasten' zegt men bij mij "asjebliet"; we verzoeken iets. ☞ Ik weet wel uit ondervinding dat men er een bediende mee kan bederven, maar dat is minder erg dan men gewoonlijk voorgeeft. Wie aan mijn verzoek geen gehoor geeft, die zich aan 'vragende drang' tracht te onttrekken uit luiheid, is bij mij spoedig uit de gratie en weet dat achter de *pagger* de 'openbare weg' ligt, en dat hij wordt weggezonden.

Intussen heb ik twee dagen verlof naar Semarang gehad. De afstand naar Semarang, 108 kilometer, is in twee uur afgelegd. 't Gevoel om na bijna drie jaar onafgebroken dienst eens twee dagen vrij te zijn is onbeschrijfelijk. ☞ Daar luidt dan de bel voor vertrek, ditmaal 't sein voor mijzelf om op weg te gaan, voor 't eerst per Nederlands Indisch Spoor, om eens wat anders te zien. De rijtuigen zijn prettig ingericht. Eerst is 't landschap bekend, langzamerhand minder en bij de rustieke Serangbrug wordt alles nieuw voor me. Ons eerste pleisterplaatsje is

Karang Sono. Ik heb hart voor de nette wissels en 't zindelijk perron dat bij mijn maatschappij weleens wat te wensen overlaat. ☞ We rijden door nieuw aangelegde *djati* bossen die koelte wuiven. Mooie en uitgewerkte kunstwerken voor omlegging van kleine *kali's* en doorgangen voor water hebben me al verheugd gemaakt. Ik geniet van die dingen omdat ik zelf weet en heb gezien hoeveel moeite 't tot stand brengen ervan heeft gekost. ☞ Heerlijke plekjes waar men zou willen leven en sterven komen bij dozijnen aan ons oog voorbij. Daar kruisen we de sneltrein voor Solo. Echte oude rangeerbokken met weinig gang maar veel kracht. ☞ De zon gaat roosteren. Stof begint lastig neer te dalen en handen en gezicht krijgen dat onaangenaam natzanderig gevoel door zweet en stof. Er zijn veel reizigers bijgekomen die onder elkaar in Chinees spreken, handelaars in varkens, en Arabieren die stoffen verkopen. De trein doet 't stof hoog opdarrelen, we eten gemalen zand en doen de raampjes even dicht. Toch buig ik me op 't balkon nog eens naar buiten om de trein door de bogen te zien vliegen. 't Is zo'n koninklijk gezicht, zo'n paar honderd assen die bliksemsnel

draaien. We krijgen respect voor 't stoompaard ervoor met z'n sterke mechaniek.

De jongstgeborene wordt op dit moment door de vroedvrouw gewassen en 't valt me bliksemsnel op dat onze Willem 'kleingeboren' is. Z'n kopje is rond en z'n haar is als zwarte zijde. Ik geloof dat 't weer bruin zal worden, net als Juul. Juultje noemt haar broertje "olifant", ze bedoelt ooievaar, waarover ze heeft horen spreken bij de bevalling.

't Station Goendih is sinds zoveel jaren 'n roofnest geweest. Men heeft zich daar gruwelijk misgrepen aan de koopmansgoederen. Er was 'n volslagen anarchie onder koelies, mandoers, conducteurs, chefs. Alles was 'n ingeworteld kwaad, 'n soort overerving van de ene chef op z'n opvolger. Met laakbare onverschilligheid werden de zaken behandeld. Ake-lige luiheid waarborgde talloze fouten en gaf het station en daarmee ook de Maatschappij een alles-behalve eervolle naam. Men mompelt slechts waar uitschreeuwen op z'n plaats geweest was, maar zo is de Javaanse maatschappij nu eenmaal.

Die wijft nog, iek militair denk ik. Maar 't is een goeie
reut dat is zeker. 't Lebe van mi nieuwe werk, al een en ander
vertelt mi iek van de mensche. 't Lebe en van, allerlei slag in
Justus van Kowid zeggen. Daar zijn Kwasi deftige, gierige hie
Gruut en linnen van iek a een met keel-... t... ant

oud Station
Perwodari Goendih
door Buwalda
gebouwd.
Op Perwodari hebben
we 2 stations
't groote van S. T. S.
en 't oude P. G.

verkeend aangelagd
d. Storm, onhandig
en van hen heeft
aangegeven om 't te
houden. En de
dijf

Zus Truus zou hier in Indië menigmaal haar neus optrekken. Men vergeeft dit spoedig, wetend dat alle *totoks* zo zijn wanneer ze nog groen zijn. Later eten ze ook *pedis* en *peteh*, *rawit* en *trassi* en zijn ze niet meer zó vies van *kokkie's* vingers. Ik sta wel eens verbaasd, zo snel als die fijne juffers thuis zijn in de keuken en kamer en met de keukenbediende Maleis koeteren over pasarprijzen. Enkelen kunnen hun weezin niet overwinnen en blijven Hollands; ze krijgen heimwee of sterven van verdriet, of ze keren spoedig terug. Dit zijn echter zeldzaamheden. Verreweg 't grootste deel van hen zoekt 'n vrouw of echtvriend, vindt een nieuwe familie en schikt zich in de warmte en in kokkies vieze vingers. Men eet met smaak mee van alles wat de Javaan op de markt brengt, vindt ten slotte Java toch 'n goed oord, waar 't goed leven is en waar men geniet van wat 't land te genieten oplevert.

Sinds ik op Goendih ben heb ik zoveel goeds en verstandigs gedaan dat de aandacht op mij gevestigd is en ook blijven moet. Door mijn voorstellen in verband met goederenvervoer en 't bevorderen

van eerlijke dienst heb ik wel verdiend dat een van de locomotieven mijn naam krijgt. Jammer dat men pas na z'n dood op zo'n eer rekenen kan. Uit de volgende brief zal u meer duidelijk worden: "Aan de Weledel Geboren Heer van Vloten, Salatiga. Ik kan u mededelen dat de overladingen van en naar de Vorstenlanden en elders onder mijn leiding worden verricht en dat alleen ik aansprakelijk en verantwoordelijk voor goede uitvoering ben gesteld. Door telefonische verbinding met alle stations aan de suikerfabrieken gelegen ben ik beter dan iemand anders in staat uw belangen alhier te vertegenwoordigen. Enz enz." ⚡ Intussen zorg ik voor vergunning voor onze 'Cat' en heb ik voor het vervoer van *bibit* reservewagens in voorraad. Tussen twee haakjes, onder bibitzaad verstaan we suikerrietstekken. Als ik nu zeg dat mijn collega van de NIS de voordelen in zijn zak wil steken voor werk dat ik doen moet, zult u wel begrijpen dat hij wat vroeger moet opstaan. ⚡ Door 't overbrengen van het vervoer van Semarang op Goendih heeft onze maatschappij een groot voordeel. De nu aangebrachte beladen wagens kunnen beladen terug, terwijl anders veelal ledig

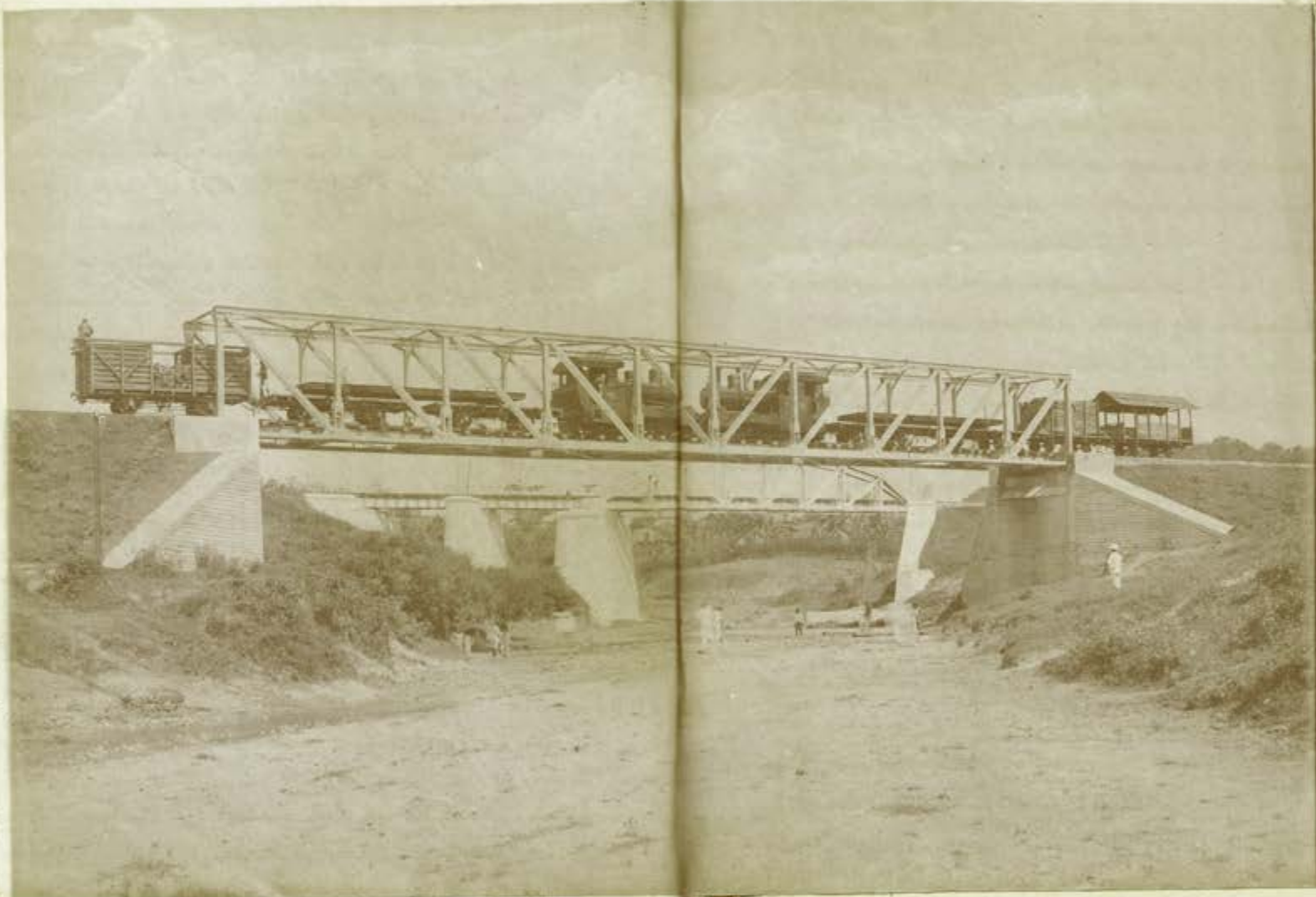
materieel wordt retourgezonden. Dit is een echt Europees idee van mij dat ik glimmend op mijn dagrapport schrijf. U moet begrijpen dat alles hier nog zo traag gaat dat ik noodzakelijk uitblinken moet.

Dit jaar is voor onze Maatschappij een kleiner succes dan andere jaren. 't Bedrijf is een kwart in omzet achteruitgegaan en als gevolg daarvan zijn onze premies ook een derde minder. Het probleem is niet dat enig gedeelte minder is in opbrengst, maar dat de nieuwe uitbreiding veel kost en weinig opbrengt. Toch was de Maatschappij tot aanleg van die trajecten verplicht omdat anders de concurrenten ze zouden aanleggen. 🍂 Verder heerst er grote armoede in de streken waar onze lijnen doorheen snijden, zodat het goederenvervoer minder is dan in andere jaren. Toch krijgt ieder 9 ½ % van z'n geld over zoveel miljoen, toch een lieve winst. 't Personenvervoer is toegevoegd met bijna 30%. Bij de NIS, onze concurrent, is 't met 36% verminderd. Dat komt doordat onze tarieven voor Javanen verlaagd zijn.

Over 't algemeen kunnen we zeggen dat Java in rijkdom achteruit marcheert. 't Vraagstuk der Indo-Europese maatschappij houdt ook iedereen bezig. De jongelieden die hier geboren zijn en van een lage trap in ontwikkeling zijn, lijden groot gebrek. Natuurlijk krijgt Nederland dat meer dan honderd jaren aan Insulinde gezogen heeft, zonder 't uitgeputte lichaam levenskracht te geven, in hoofdzaak de schuld en het verdient dat ook zeer zeker. Multatuli heeft dat alles zo meesterlijk voorspeld dat ik niet aan 't bekronen van zijn profetie twijfel.

Ik heb voor 'n paar dagen weer een aardige foto gemaakt. De brug Monggot I is door de commissie gekeurd. Voor zo'n gelegenheid wordt zo'n spoorbrug belast met locomotieven om te bezien hoeveel doorbuiging ze heeft. Dat ogenblik heb ik opgenomen en ik heb er vele afdrucken van verkocht. Wel moet m'n winst als 't ware doorgezonden worden naar de dokter, maar 't is toch prettig dat 't geen stap achterwaarts is.

2
9
20
ge
be
lat
bee
en
el
100
The
lat
De
ken
lay
wre
Tra
lat
Da
ger
me
du
gmi

1900

dit heb
n een
den von
gebruik
Hie
of die
en op
laar te
id kon
ve over
n de
erich
vrocht
eloe
drin
chijnt
keem

Hier ziet u de Clown, Juultje de Clown van de familie. Zulke leuke smoeven kan zij alleen trekken. Ze stelt wijfelwachten voor en kan in 1 minuut wel 100 rare, deftige, onnozele, malle, dwaaze en andere soorten gezichten getrokken. Haar kniek steekt ze voor uit.

Wanneer tot overige alles goet, tot zond, stilligheids, zonder dan dat we ons vervelen.

Waar het nog geen nader nieuws hier van ons nieuw station.

Wanneer het zal u dat wel direct get laten weten, voor ik adres.

Wat 16^e de nog steeds niet gekend.

Om't haaste nieuws is ken de werkhouding onder

de te manier of de lachheid van de Sijja's was ik niet.

De th hoo en lees dat 't nog n' staartje zo hebben, of dat 't Gouverneur ty mont onder soek heeft gelost. En bestaan daar misbruiken. Nu daar, ha over luten. Hoe hartelijk gekust door de lieve kleine en levende,

de deren omme al eerbiedig en G. Aug^e 22^e

het personeel van de Neo Ind Spoor Maatschij.

't is eeklen n' in 't water, oralle, rank. Toen ze zo's oproef keranier Onklagen hadden hielden de overige zich down.

Wat of we meer mocht laten, de ongerogel.

BRIEVEN uit INSULINDE

Hier ziet u Juultje, de clown van de familie. Zulke leuke smoeven kan alleen zij trekken. Ze stelt hier een wisselwachter voor en kan in één minuut wel honderd rare, deftige, onnozele, malle, dwaaze en andere soorten gezichten trekken.

Hier zie ik de Cloww, Juintje de Cloww van de familie. Zullen
ak leuke Smoelen kan zij alleen trekken. Ze steld wijfelwollen voor en hi
y in 1 minuut wel 100 pare, deftige, onnozele, malle, hoora en
at andere loort gericht getrokken. Haar kuit steekt ze voor uit.

Wete tou? overige alles go, het personeel van

tek zond, stilligis, som

aan dat we ons vervelo

eer hog geen naden

hui van ons dieud sta

kes it zal te dat vol d

ge laten weten, voor it

wat

de hog steeds niek go

Onit haachte meuw

ken de werkstaking on

de te manier of de

te ik hoop en lees dat

ty mont onder soek ha

ke over luten. Hoed h

te doren

ke

BRIEVEN uit INSULINDE

Ik ben een beetje in spanning. Over onge-
veer een maand zal ik zeker weten of ik
overgeplaatst ben of niet. We horen zo'n
overplaatsing gewoonlijk pas kort voor de
afreis, van protesteren is dan geen sprake
meer. Wellicht juist dáárom, dat men ons
pas te elfder ure in kennis stelt. Overigens
moet ik maar tevreden zijn. We zijn allen
gezond, de kinderen groeien als kool, en
m'n traktementverhoging is afgekomen. 't
Gaat zo langzamerhand hogerop.

Vand
ring i
Dolhy
ie Tra
de Hol
dat ge
ck last
Dat h
kijft
vraa g
Drom
en Don
en ci
te gel
pytmo
t last
Ne hel
en ne
dag
vonder
toch a
is n
P
hembu
de tra

et myn
"over
"Vista m
vereenig
draecht m
cken over
"de die vol
vond waz
hartloek
vrouwe
die hof
nd werst
en te sp
ant jaloer
en een rare
leijfve
als ik toe
1892 t
en dagbo
Daarom
en ander

Nieuwe brief

Van

Frans Jorisses

Zus Net " / Weduwe
nu Ros. /

Konni Amalia "

Junkie Aouch beneden
moeder Donkel / Spreekend

Gerard Aouch Jr

Trunje "

moeder, Aouch donkel

Junkie heb wat bewoog, maar is
zoo echt, zoo zonder rust alsof ze zegt

"Krokodil? jij moet Gerard opchey"
"has op loov!! mamarau ik"

BRIEVEN uit INSULINDE

Nog geen nader nieuws van ons nieuwe station. 't Laatste nieuws is de werkstaking onder het personeel van de Nederlands Indische Spoorweg Maatschappij. 't Is echter 'n in 't water gevallen zaak. Toen ze twintig oproerkraaiers ontslagen hadden hielden de overige zich dom.

Vand
king i
zal by
ie tra
de ho
stat g
de lae
Dat la
lijftes
vaar g
Stom
en son
en ci
de gele
pym
i laar
ne hel
en me
nog
vonden
toch a
is n j
rentur
de man

Nieuwe brief

van

Frans Jorissen

Z

no

J

no

J

200

120

4

4 fan

adat, stelsel van tradities,
gewoonterecht
baboe, inheemse vrouwelijke
kinderoppas of bediende
banjir, overstroming
Belanda, Nederlander
bibit, zaailing, pas ontkiemend
kweekplantje
desa, dorp of streek op het
platteland
djati, Indonesisch teakhout
kakeh, oude man, opaatje
kali, beek, rivier
kassian, uiting van medelijden:
“zielig!”
kebon, Indonesische tuinjongen
koelie, sjouwer, ongeschoolde
arbeider
koempoelan, bijeenkomst
kokkie, Indonesische
keukenmeid
kris, inheemse dolk met
mogelijk mystieke kracht
mandoer, Indonesische opzichter
NIS, Nederlands-Indische
Spoorweg Maatschappij

orang ketjil, “de kleine luyden”
padi, in het veld staande
rijstaanplant
pagger, omheining
pasar, markt
pedis, sterk gekruid, scherp,
heet
peteh, groene boon, stinkboon
raden, adellijke aanspreektitel
rawit, zeer heet Indonesisch
pepertje
sappi, karkas, waterbuffel
sawa, door dijkjes omgeven
natgehouden rijstveld
sereh, citroengras
sinjo, Indo-Europese jongen
sobat, makker, vriend
soedah, uiting van berusting:
“laat maar!”
totok, volbloed Nederlander in
Nederlands-Indië
trassi, gefermenteerde
garnalenpasta
waroung, eetstal of winkeltje
langs de weg

Gerrit Adolfs, spoorwegbeambte en self-made fotograaf op Midden-Java,
stuurde rond 1900 brieven aan zijn familie in Amsterdam:
Facebook avant la lettre van een kritische koloniaal.